

Этии тутаах чилиэннэрэ	Этии ойбоѳос чилиэннэрэ
<ul style="list-style-type: none"> • Туһаан – Ким? Туох? _____ (ким эбэтэр туох туһунан этиллэр тыл) • Кэпсирэ – Тугу гынар? Хайыыр? _____ (ким эбэтэр туох тугу гынарын көрдөрөр тыл) 	<ul style="list-style-type: none"> • Толоруу - төрүт падежтан ураты падежтар ыйытыылары • Быһаарыы - Хайдах? Ханнык? Хас? • Сиһилии - Хаһан? Ханна? Хантан? Ханан? Хайдах? Тоѳо?
<p>ханнык? туох? хайдах? хайаата?</p> <p>Сааскы күн чабылыччы тыкта.</p>	<p>хаһан? ханнык? хантан? хайдах? туох? хайыыр?</p> <p>Саас итин дойдуттан араас көтөр кэлэр.</p>

Кривошапкина Валентина Семеновна
ГБПОУ «ХОК»

им.Н.Е. Мординова-Амма Аччыгыя

Этии ойоѳос чилиэнэ

Ойоѳос чилиэн тутаах чилиэнтэн тутулуктаах, туһааны, кэпсиирэни тэнитэн, ситэрэн- хоторон биэрэр. Онон этии ис хоһоонун чуолкайдыыр, кэнэтэр, санааны ордук толору этэргэ көмөлөһөр.

Быһаары

Быһаары — быһаарар, сырдатар суолталаах ойоѳос чилиэн. Ханнык? Хайдах? диэн ыйытыыларга эппиэттиир.

Толоруу

Толоруу — хайааһынга кыттыктаах тэрили көрдөрөр ойоѳос чилиэн. Ойоѳос түһүк ыйытыыларыгар эппиэттиир.

Сиһилии

Сиһилии — хайааһын сүрүн бэлиэтин көрдөрөр ойоѳос чилиэн
Хаһан? Ханна? Хайдах? Тоѳо? Төһө өр? Ыйытыыларга хоруйдуур.

Иккис ааты биэрэн сырдатар быһаарыы [даѳаамыр](#) дэнэр.

Быһаары

Быһаары барамай дьүһүнүн, быһыытын, ахсаанын, туох уратылаабын чопчулуур, ханнык? хайдах? хас? туохтаах? туох? хаһаангы? ханнаабы? диэн ыйытыгыга хоруйдуур.

Этиигэ хас да тус-туһунан быһаары сэргэстэһэ сылдыан сөп.

Холобур: Кэтэһиилээх кэрэ кэммит кэллэ.

Этиигэ араас сана чааһа быһаары буолар.

холобур	ЫЙЫТЫ	сана чааһа
Тирии сон	Туох? сон	Аат тыл
Кыһыл танас	Хайдах? Танас	Дабааһын аат
Сэттэ кыталык	Хас? кыталык	Ахсаан аат
Мин кинигэм	Ким? киэнэ	Солбуйар аат
Ыалдьар оҕо	Ханнык? Оҕо	Аат туохтуур
Тостон хаалбыт мас	Хайдах? мас	Тыл ситимэ

Тылы киэргэт

Толоруу

Толоруу кэпсиирэттэн тутулуктаах , ойбоос түһүк ыйытыгыгар хоруйдуур. Толоруу икки араастаах: **көнө толоруу** хайанар барамайы бэлиэтиир, *тугу?* диэн ыйытыгыга хоруйдуур. Онтон атын ыйытыылаах ойбоос түһүккэ турар толоруу **ойбоос толоруу** буолар.

Араары түһүк	кимнэ? Туохта?
Сыыарыы түһүк	кимнэхэ? Туохха?
Туохтуу түһүк	кими? Тугу?
Табаарыы түһүк	кимтэн туохтан?
Туттуу түһүк	киминэн? Тугунан?
Холбуу түһүк	кимниин? Туохтуун?
Тэnnи түһүк	кимнээбэр? Туохтаабыр?

Этиигэ араас сана чааһа толоруу буолар

холобур	ыйытыы	сана чааһа
Сурук аабыр	тугу аабыр?	аат тыл
Кинигэтэ көр	туохта көр?	аат тыл
Атынан кэллэ	тугунан кэллэ?	аат тыл
Сэттиһи бүтэрдим	тугу бүтэрдим?	ахсаан аат
Миигиннээбэр улахан	кимнээбэр?	солбуйар аат
Ылбыккын билэбин	тугу билэбин?	аат туохтуур

Сиһилии

Ханна? Ханан? Хантан? Ыйытыыларга эппиэттээн, сиһилии хайааһын буолар миэстэтин сиһилиир.

Х-р: Унуор кытылга дьонноҕо кэллилэр.

Хаһан? Ыйытыыга эппиэттээн хайааһын буолар кэмин чопчулуур.

Х-р: Аһам бэбэһээ хапкааны иитэргэ үөрэппитэ.

Хайдах? Ыйытыыга хоруйдаан, хайааһын хайдах оноһуулары сиһилиир.

Х-р: Убайым үчүгэйдик уһанар.

Тоҕо? Ыйытыыга эппиэттээн, хайааһын оноһуулар сыалын, соруугун чопчулуур.

Х-р: Үрдээн иһээр, үлэһит буюуна буолаары уолчаан куйуурдуу турара.

Сорудах: Этии ойѳос чилиэннэрин болдѳох бэлиэнэн тарт:

- Кыра балтым детсадка сылдбар.
- Кыһын күүстээх тыал түүһэр.
- Арай үрэх кытыытыгар үрдүк талах үүнэр
- Былыттаах күн буолла.
- Тыал улахан маһы охторуон сөп.
- Хотугу сир тыйыс айылҕатыгар намыһах синньигэс мас үүнэр.
- Мин санга хаһыаты ааҕабын.
- Бу задачаны таба суоттаатым.
- Иван Иванович Машаны көтөхтө.

